

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's over de bevordering van een Europese benadering van artificiële intelligentie

(COM(2021) 205 final)

(2021/C 517/08)

Rapporteur: **Marie-Françoise GONDARD-ARGENTI**

Raadpleging	Europese Commissie, 1.7.2021
Rechtsgrondslag	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Goedkeuring door de afdeling	2.9.2021
Goedkeuring door de voltallige vergadering	22.9.2021
Zitting nr.	563
Stemuitslag	
(voor/tegen/onthoudingen)	235/0/7

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is ingenomen met deze herziening van het gecoördineerde plan inzake artificiële intelligentie (AI), het resultaat van gezamenlijke inspanningen van de Europese Commissie en de lidstaten. Het zou graag zien dat deze herziening versneld wordt uitgevoerd, met participatie van alle belanghebbenden.

1.2. Het EESC steunt de alomvattende aanpak van de Commissie in haar strategie voor inclusieve en duurzame AI. Ten grondslag hieraan ligt het streven om een ecosysteem van uitmuntendheid en vertrouwen tot stand te brengen. De voorstellen voor een plan en een verordening, die elk in een apart advies worden behandeld, zijn de twee pijlers van de strategie die Europa in staat moet stellen zich als wereldspeler op het gebied van AI te positioneren.

1.3. Om te bewerkstelligen dat alle Europese burgers zonder discriminatie kunnen profiteren van de verwachte economische, sociale, milieu- en gezondheidsvoordelen van AI, moet het plan een nieuwe impuls geven aan onderwijsmaatregelen door plaats in te ruimen voor ethische en milieukwesties, een leven lang leren en de ontwikkeling van vaardigheden, alsmede kwesties in verband met innovatie en steun voor werknemers en bedrijven, met inbegrip van de kleinste ondernemingen.

1.4. In de arbeidswereld is vertrouwen de sleutel tot succes. AI is geen uitzondering op deze regel. Het EESC acht het terecht dat in dit nieuwe plan een centrale rol wordt toebedeeld aan de sociale dialoog en de sociale partners in het gehele proces. Het vaardighedenaspect is van essentieel belang, maar er moet worden nagedacht over alle kwesties in verband met automatisering in de arbeidswereld.

1.5. Het EESC beveelt de Commissie aan om in het beleidskader dat zij wil opzetten, de lidstaten sterk ertoe aan te sporen de sociale en burgerdialoog over AI-gerelateerde kwesties en instrumenten kracht bij te zetten.

1.6. Het EESC wijst erop dat vertrouwen afhangt van het recht van iedere werknemer, consument en burger om algoritmische processen uitgelegd te krijgen voor zover deze van invloed zijn op hun leven en hun omgeving. Het nieuwe gecoördineerde plan moet stroken met deze vereiste van transparantie en verklaarbaarheid, die niet los kan worden gezien van het recht van iedere burger om besluiten die uitsluitend door een algoritme zijn genomen aan te vechten.

1.7. Het EESC is van mening dat de EU zich kan profileren als een geloofwaardige wereldleider op het gebied van AI, mits er gezorgd wordt voor naadloze coördinatie tussen de EU-instellingen, de lidstaten en het maatschappelijk middenveld — sociale partners, consumenten en burgers — met een duidelijke afbakening van ieders verantwoordelijkheden. Door coördinatie tussen de EU-instellingen onderling, tussen de EU-instellingen en de lidstaten en tussen de lidstaten onderling zal de algehele invloed zo groot mogelijk zijn, terwijl tegelijkertijd wordt gewaarborgd dat beleidsmaatregelen en investeringsprogramma's snel en samenhangend ten uitvoer worden gelegd.

1.8. AI heeft intrinsiek een mondiaal karakter, maar het potentieel ervan hangt rechtstreeks af van de schaal waarop AI wordt uitgerold. Door van de lidstaten hoofdrolspelers op het internationale AI-toneel te maken, vormt het gecoördineerde plan een hoeksteen van de Europese strategie inzake AI.

1.9. Het EESC is verheugd dat in het herziene gecoördineerde plan concrete maatregelen worden voorgesteld om de uitvoering van de nationale strategieën te bevorderen en meer synergieën tot stand te brengen. Het herziene plan krijgt echter pas zijn volle betekenis in nauwe samenhang met de Europese gegevensstrategie — de totstandbrenging van een Europese ruimte voor gegevens en gegevensbescherming — en de cyberbeveiligingsstrategie.

1.10. Om het gebrek aan bindende coördinatie te verhelpen pleit het EESC voor de invoering van een mechanisme waarmee de geboekte vooruitgang voortdurend kan worden gemonitord aan de hand van prestatie-indicatoren die door alle belanghebbenden zijn opgesteld.

1.11. Het EESC spoort de lidstaten ertoe aan de faciliteit voor herstel en veerkracht — net als andere financiële instrumenten zoals Horizon Europa, het programma Digitaal Europa en InvestEU — te benutten om de ontwikkeling en invoering van AI te ondersteunen, met name in kleine ondernemingen. In een recent verslag van de EIB wordt uitgelegd welk pad daarvoor moet worden gevolgd ⁽¹⁾.

2. Algemene opmerkingen

2.1. De Europese Commissie wil van de EU de mondiale drijvende kracht achter mensgerichte, inclusieve, veilige, duurzame en betrouwbare AI maken. Op basis van de ervaringen die tijdens de gezondheidscrisis zijn opgedaan wil zij de investeringen versnellen, de huidige maatregelen versterken en deze rigoureus op elkaar afstemmen om synergieën en flexibiliteit te bevorderen ⁽²⁾. Het EESC onderschrijft dat er dringend en vastberaden werk moet worden gemaakt van deze aanpak om de interne en internationale excellentie van de EU te versterken.

2.2. Het EESC stelt vast dat er vooruitgang is geboekt sinds het eerste gecoördineerde plan uit 2018. In het geactualiseerde plan worden de prioriteiten duidelijk vastgesteld: investeren in infrastructuur en gegevensuitwisseling, excellentie bevorderen door in te zetten op innovatie en vaardigheden, en betrouwbaarheid en transparantie waarborgen in de hele waardeketen. Het EESC vindt de 7 miljard EUR investeringen in 2019 (+ 30 %) bemoedigend.

2.3. Het gecoördineerde plan strookt met het uitgangspunt dat de grondrechten en de sociale rechten en het beginsel van non-discriminatie door algoritmen moeten worden geëerbiedigd. Dit advies kan niet los worden gezien van het advies over het aanverwante voorstel voor een verordening, waarin ethische aspecten worden behandeld en geharmoniseerde regels voor AI worden vastgesteld ⁽³⁾.

2.4. Het EESC is van mening dat een ethisch kader en erkende en gedeelde normen, samen met een gecoördineerd plan, doorslaggevende en structurerende katalysatoren zijn die voor vertrouwen van de Europeanen in AI zullen zorgen, en tegelijkertijd een concurrentievoordeel en een wereldwijde troef zullen vormen.

2.5. Dit vertrouwen van de burgers is onlosmakelijk verbonden met het recht op de verklaarbaarheid van algoritmen en de mogelijkheid om elk besluit dat van invloed is op hun leven, aan te vechten. Er moet voor gezorgd worden dat ontwikkelaars en gebruikers van AI waakzaam blijven, en ook ten aanzien van AI-toepassingen is waakzaamheid geboden. Dit moet tot uiting komen in regelmatige audits en tests. Mensen moeten de controle over de besluitvorming houden.

2.6. Het EESC is bezorgd over het risico van versnippering als gevolg van verschillende nationale strategieën. Het roept de lidstaten dan ook op om in het belang van de EU nauwer samen te werken, met name op het gebied van cyberbeveiliging, een nationale bevoegdheid, die niettemin de ruggengraat van het plan vormt.

2.7. Het EESC pleit voor duurzame AI wat de economische, sociale en milieudoelstellingen ervan betreft, met inachtneming van de verantwoordelijkheden op economisch, sociaal en milieugebied.

3. Specifieke opmerkingen

3.1. Om haar volkomen gerechtvaardigde ambities waar te maken, moet de Commissie met de lidstaten, de particuliere sector en het maatschappelijk middenveld samenwerken teneinde:

- de investeringen in AI te bespoedigen met het oog op een snel en veerkrachtig economisch en sociaal herstel, gebaseerd op geavanceerde digitale oplossingen;
- tijdig werk te maken van de geplande structuren en programma's om de legitieme beloning te verkrijgen die pioniers op het gebied van de ontwikkeling en invoering van nieuwe technologieën toekomt;
- de beleidssamenhang te versterken om versnippering te voorkomen en samen deze mondiale uitdaging aan te gaan.

3.2. Het EESC steunt het voornemen van de Commissie om tussen 2021 en 2027 minstens 1 miljard EUR per jaar te gebruiken uit het programma Digitaal Europa en Horizon Europa: hiermee zal naar verwachting in diezelfde periode 20 miljard EUR per jaar aan publieke en particuliere investeringen in AI kunnen worden gemobiliseerd. De faciliteit voor herstel en veerkracht zal dit hefboomeffect nog versterken.

⁽¹⁾ Artificial intelligence, blockchain and the future of Europe.

⁽²⁾ PB C 240 van 16.7.2019, blz. 51.

⁽³⁾ Advies van het EESC over de verordening betreffende AI (zie bladzijde 61 van dit Publicatieblad).

3.3. Gunstige voorwaarden scheppen — gegevens en infrastructuur

3.3.1. Het EESC dringt bij de Commissie en de lidstaten aan op nauwere samenwerking en betere coördinatie op het gebied van AI-governance: uitvoering van nationale strategieën en uitwisseling van kennis, expertise en goede praktijken om de ontwikkeling en invoering van AI te versnellen en zo de internationale AI-uitdagingen aan te gaan.

3.3.2. Beschikbaarheid, toegankelijkheid en vrij verkeer van gegevens zijn voorwaarden voor de ontwikkeling van AI, in samenhang met de strategie inzake gegevens, gegevensbescherming en cyberbeveiliging. Het EESC wijst erop dat een vlotte uitwisseling van persoonsgegevens slechts mogelijk is indien er nauw wordt samengewerkt en de AVG nauwgezet wordt nageleefd. Net als bij gegevensbeveiliging en gegevenstransparantie kunnen normen de EU een concurrentievoordeel opleveren in de mondiale concurrentiestrijd ⁽⁴⁾. Het EESC steunt de ontwikkeling van de Europese gegevensruimte en van sectorspecifieke ruimten.

3.3.3. Bepaalde AI-systemen die niet van gegevens afhankelijk zijn buiten beschouwing gelaten, hangen de prestaties van AI rechtstreeks af van het volume, de relevantie en de kwaliteit van de beschikbare gegevens. Het EESC is daarom van mening dat een geoptimaliseerd potentieel dat flexibele, interoperabele en veilige gegevensuitwisselingen bevordert, van essentieel belang is. Het vindt het goed dat er sleutelsectoren worden geselecteerd, zoals industriële productie, Green Deal, mobiliteit, gezondheid, financiën, energie, zodat de ontwikkelingen op de voet kunnen worden gevolgd en de geboekte vooruitgang kan worden geëvalueerd.

3.3.4. Het EESC steunt:

- het streven naar een aanzienlijke vergroting van de in Europa beschikbare rekencapaciteit voor het exploiteren en benutten van gegevens in real time, en de doelstelling om in de EU de noodzakelijke processoren te ontwikkelen en te produceren, in samenhang met een programma voor duurzame ontwikkeling;
- het begrip “gegevens van algemeen belang”, opgevat als gegevens die door overheidsinstanties openbaar worden gemaakt ter ondersteuning van hun activiteiten of ter bevordering van de uitwisseling van gegevens die essentieel worden geacht ⁽⁵⁾, waarbij deze gegevens worden gecombineerd met gegevens van actoren die in Europa actief zijn, maar niet zijn betrokken bij het Europees industriebeleid.

3.3.5. Het EESC verwacht een grotere inzet van de lidstaten op het gebied van onderzoek en innovatie om de voor het gemeenschappelijk belang noodzakelijke structuren, infrastructuur en instrumenten te ontwikkelen en bij te dragen tot EU-soevereiniteit inzake AI.

3.4. Bevordering van excellentie, van het laboratorium tot de markt — innovatie en partnerschappen

3.4.1. Het EESC staat achter de holistische benadering die tot doel heeft van de EU een ruimte van excellentie te maken, gaande van fundamenteel onderzoek en innovatie tot het op de markt brengen. Volgens het EESC moeten de EU en de lidstaten hun samenwerking intensiveren om gunstige voorwaarden te scheppen voor innovatie, zakelijke kansen voor AI en de ontwikkeling van talenten en vaardigheden, in overeenstemming met de Europese visie waarin mens en vertrouwen centraal staan. Het EESC stelt verheugd vast dat de horizontale samenwerkingsstructuren deze ambities ondersteunen.

3.4.2. Het EESC is ingenomen met het voornemen van de Commissie om experimenten te bevorderen, regionale digitale-innovatiehubs te versterken in samenwerking met nationale en regionale initiatieven, en ervaringen uit te wisselen. Die innovatiehubs en platforms voor AI on demand, naast gerichte financiële ondersteuning, vergemakkelijken dat kleine, middelgrote en micro-ondernemingen zich AI eigen maken. Het EESC acht het belangrijk dat start-ups, scale-ups en traditionele kleine en middelgrote ondernemingen ondersteuning krijgen bij de ontwikkeling van AI.

3.4.3. Dit beleid van excellentiecentra mag echter niet ten kosten gaan van de gewone, langdurige financiering van “standaard”-onderzoekslaboratoria, omdat anders de opkomst van disruptieve technologieën zou kunnen worden vertraagd.

3.4.4. Het EESC pleit voor de bevordering van programma's om de invoering van AI door organisaties en kleine, middelgrote en micro-ondernemingen te stimuleren door gerichte begeleidingsnetwerken op te zetten. Het zou goed zijn als de ontplooiende initiatieven voor het bevorderen van de toegang van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen tot AI (test- en experimenteerfaciliteiten, digitale-innovatiehubs en platforms voor AI on demand) werden versterkt en beoordeeld op hun praktische impact op deze bedrijven, met het oog op verbetering ervan.

3.4.5. Uit een recente studie in opdracht van het EESC blijkt dat “opschaling” een voorwaarde is als het gaat om de toegang tot de vereiste vaardigheden, tot datapools voor algoritmen en tot de nodige financiering, en als het erop aankomt zich te richten op een markt die voldoende ontwikkeld is om dure infrastructuur snel te kunnen afschrijven. De beleidsmakers moeten daarom prioriteit geven aan kleine, middelgrote en micro-ondernemingen en beleid op maat voorstellen. Gezien de economische schade ten gevolge van de pandemie is de ondersteuning van start-ups, scale-ups en traditionele kleine en middelgrote ondernemingen bij de ontwikkeling van AI een absolute noodzaak geworden.

⁽⁴⁾ “La norme sans la force: l'énigme de la puissance européenne”, Zaki Laïdi, 2005.

⁽⁵⁾ Verordening inzake Europese datagovernance.

3.4.6. Het EESC schaart zich achter de ontwikkeling van zogenaamde “sandboxes” om nieuwe ideeën in levensechte omgevingen uit te testen en om de flexibiliteit te bevorderen. Het EESC voor een betere uitwisseling van resultaten en wederzijdse erkenning ervan over de grenzen heen.

3.4.7. Onderzoeksexcellentie weerspiegelt de talenten en vaardigheden die in laboratoria te vinden zijn, maar ook het vertrouwen dat gebruikers in AI hebben. Het EESC is dan ook van mening dat hogeronderwijsprogramma's talent van wereldklasse op het gebied van innovatie en commerciële ontwikkeling moeten voortbrengen. Het roept de EU op om de randvoorwaarden te creëren om deze talenten in de EU te houden en vaardigheden uit het buitenland aan te trekken. Het EESC dringt aan op een stabiel en betrouwbaar mondiaal ondernemingsklimaat waarin ondernemingen en werknemers zich AI beter kunnen toe-eigenen ten behoeve van onderzoek en innovatie.

3.4.8. Maatschappelijke organisaties moeten worden ondersteund bij de toepassing van AI-oplossingen en moeten ook aanspraak kunnen maken op financiële en andere middelen voor AI. Dit geldt in het bijzonder voor de sociale diensten, met volledige eerbiediging van het recht op privacy en de regels voor de verwerking en opslag van gegevens, waaronder biometrische gegevens.

3.5. AI ten dienste van de burger — vaardigheden en vertrouwen

3.5.1. Het EESC onderschrijft de strategie van de Commissie die is gebaseerd op de totstandbrenging van een ecosysteem van excellentie en een ecosysteem van vertrouwen. Deze benadering wordt uiteengezet in het witboek dat in 2019 is goedgekeurd ⁽⁶⁾. Aangezien onderwijs en opleiding sleutelfactoren voor het bevorderen van excellentie en het vergroten van het vertrouwen in AI, moeten de onderwijs- en opleidingssystemen in een breed scala aan behoeften voorzien, gaande van het verschaffen van basiskennis en algemeen inzicht tot het verwerven van gespecialiseerde knowhow en geavanceerde vaardigheden ⁽⁷⁾.

3.5.2. Het EESC is ingenomen met de goedkeuring door de Commissie van het geactualiseerde actieplan voor digitaal onderwijs voor de periode 2020-2027. Dit actieplan zal zorgen voor een beter inzicht in de aard en de werking van AI, van lagere scholen tot universiteiten, en helpen om vaardigheden op peil te houden.

3.5.3. Het EESC zou graag zien dat de lidstaten een onderwijsaanbod over AI ontwikkelen waarin ook de ermee samenhangende ethische en milieukwesties aan bod komen, en spoort aan tot het uitwisselen van goede praktijken inzake de bevordering van diversiteit in de toegang tot de opleiding, de ontwikkeling van AI en het gebruik van AI. Wil AI zich ontplooiën en ten voordele van iedereen worden toegepast, dan is een multidisciplinaire aanpak vereist, met oog voor onderlinge verbindingen.

3.5.4. Het EESC is van mening dat de sociale partners een sleutelrol spelen bij het anticiperen op veranderingen op het gebied van vaardigheden en banen. De sociale dialoog is van cruciaal belang voor het helpen begeleiden van werknemers die de gevolgen ondervinden van de automatisering van taken.

3.5.5. Het EESC benadrukt het belang van samenwerking tussen overheden, onderwijsinstellingen, sociale partners en betrokken maatschappelijke organisaties bij het opstellen en uitvoeren van nieuwe onderwijs- en bij- en scholingsprogramma's, die in de eerste plaats gericht zijn op mensen zonder werk. Er is behoefte aan op maat gesneden opleidingen voor kleine, middelgrote en micro-ondernemingen, zowel voor werkgevers als voor werknemers.

3.5.6. Het EESC betreurt dat het plan niet voorziet in een eventuele gezamenlijke discussie over de arbeidsmarkt en de toekomst van werk in het licht van de automatisering. Om het vertrouwen van de werknemers in AI-toepassingen te vergroten, is er behoefte aan een intensievere sociale dialoog, die onmisbaar is bij de invoering van AI-systemen die gevolgen hebben voor de werknemers, met name op het gebied van management en human resources. Gezien het mogelijke banenverlies, de toenemende ongelijkheid en de herstructurering van productiesectoren is naadloze coördinatie tussen de lidstaten noodzakelijk. Hierbij moet nauw worden samengewerkt met het bedrijfsleven, de regio's, de sociale partners en bemiddelende organisaties, teneinde:

- toekomstgerichte, duurzame en geïnstitutionaliseerde capaciteiten op het gebied van automatisering te ontwikkelen;
- innovatieve en proactieve mechanismen voor de transitie van beroepen en vaardigheden te ontwikkelen;
- na te denken over complementariteit, niet alleen om “AI te ontwikkelen” in beroepen, maar ook om veranderingen op het gebied van cultuur en praktijken in kaart te brengen en normen voor “goede complementariteit” vast te stellen die bevorderlijk zijn voor individuele empowerment.

3.5.7. Aangezien vertrouwen de hoeksteen is van een digitale samenleving, is het EESC bijzonder ingenomen met de aanpak van de Commissie op alle terreinen die het algemeen belang en in het bijzonder het belang van burgers, consumenten, werknemers en ondernemingen, met inbegrip van ondernemingen uit de sociale economie, dienen om het algemene vertrouwen in AI te vergroten: bescherming van de grondrechten, cyberbeveiliging, gegevensbescherming, intellectuele eigendom en een duurzaam en efficiënt hulpbronnengebruik, zonder regelgevingskwesties in verband met innovatie uit het oog te verliezen. Het is van belang om de mogelijke risico's van misbruik van AI nauwkeurig te omschrijven en passende oplossingen voor te stellen. Het EESC staat achter de door de Commissie voorgenomen

⁽⁶⁾ PB C 364 van 28.10.2020, blz. 87.

⁽⁷⁾ PB C 14 van 15.1.2020, blz. 46.

maatregelen om de veiligheid op alle domeinen te versterken en het regelgevingskader aan te passen aan de uitdagingen die AI met zich meebrengt. Het wijst in dit verband op de voortrekkersrol van het maatschappelijk middenveld, bijvoorbeeld bij de beoordeling van de risico's die verbonden zijn aan gezichtsherkenning.

3.5.8. Het EESC schaart zich volledig achter de ambitie om de Europese visie op duurzame en betrouwbare AI wereldwijd te promoten door de vaststelling van wereldwijde normen voor IA aan te moedigen en partnerschappen en gezamenlijke initiatieven met derde landen te ontwikkelen.

3.6. Strategisch leiderschap opbouwen in sectoren met een grote impact

3.6.1. Het EESC is ingenomen met de realistische aanpak van de Commissie, die haar inspanningen toespitst op die sectoren waar leiderschap op het gebied van AI van essentieel belang is: klimaat en milieu, gezondheid, robotica en automatisering, overheidsdiensten, openbare veiligheid met inbegrip van terrorismebestrijding en migratiebeleid, slimme mobiliteit, landbouw en aanverwante sectoren.

3.6.2. Het EESC beschouwt digitalisering als een essentieel instrument voor decarbonisatie en milieubeheer, maar wijst er wel op dat eventuele negatieve gevolgen van op AI gebaseerde oplossingen voor het klimaat, het milieu en het energieverbruik zo veel mogelijk moeten worden beperkt. Het gebruik van AI bij het beheer van energie- en vervoerssystemen, alsook bij industriële processen en in de landbouw heeft een positieve impact op de energie-efficiëntie, de circulaire economie en het duurzame beheer van natuurlijke hulpbronnen; het draagt bij tot een hogere productiviteit en economische efficiëntie. AI biedt ook mogelijkheden om klimaat- en milieuverschijnselen beter te begrijpen en te beheersen.

3.6.3. Het EESC zou graag zien dat de mogelijkheden van AI worden benut bij het onderzoek naar de oorsprong van ziekten, de ontwikkeling van nieuwe moleculen, medische apparatuur en geavanceerde zorg, en op het gebied van onderzoek, diagnose en behandeling, bijvoorbeeld in de strijd tegen kanker. De beoogde Europese ruimte voor gezondheidsgegevens, zodanig opgezet dat het recht op privacy en de bescherming van persoonsgegevens strikt worden geëerbiedigd, is een grote stap voorwaarts om ervoor te zorgen dat het potentieel van AI ten volle wordt benut. Robots die dagelijks zieken, bejaarden of personen met een handicap bijstaan, illustreren de voordelen van uitmuntende robotica die meer gericht is op inzicht in de relatie tussen mens en robot dan op technologische hoogstandjes.

Brussel, 22 september 2021.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG
